

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВІТЧИЗНЯНИХ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

IMPACT OF RISKS ON FORMING THE MANAGEMENT STRATEGY OF FINANCIAL-ECONOMIC SECURITY OF DOMESTIC MEAT-PROCESSING ENTERPRISES

Стаття присвячена дослідженню впливу ризиків на формування стратегії управління фінансово-економічною безпекою м'ясопереробних підприємств. Актуальним постає питання необхідності забезпечення фінансово-економічної безпеки харчових підприємств, використання ризик-менеджменту в процесі їх діяльності, вибору найбільш адекватних методів управління ризиками. Розглянуто багатоаспектність поняття «фінансово-економічна безпека», функції, завдання, структуру системи управління економічною безпекою підприємства. Детально розглянуто складові механізми управління фінансово-економічною безпекою підприємства, алгоритм розроблення та реалізації стратегії управління. Уточнено поняття «ризик» і «фінансовий ризик». Здійснено аналіз фінансово-економічної безпеки вітчизняних м'ясопереробних підприємств за допомогою певної системи показників. Запропоновано заходи щодо зменшення впливу ризиків на фінансово-господарську діяльність підприємств.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, ризик, фінансові ризики, механізм управління, стратегія управління, ризик-менеджмент, м'ясопереробні підприємства.

Стаття посвящена исследованию влияния рисков на формирование стратегии

управления финансово-экономической безопасностью мясоперерабатывающих предприятий. Актуальным является вопрос необходимости обеспечения финансово-экономической безопасности пищевых предприятий, использования риск-менеджмента в процессе их деятельности, выбора наиболее адекватных методов управления рисками. Рассмотрены многоаспектность понятия «финансово-экономическая безопасность», функции, задания, структура системы управления экономической безопасностью предприятия. Подробно рассмотрены составляющие механизма управления финансово-экономической безопасностью предприятия, алгоритм разработки и реализации стратегии управления. Уточнены понятия «риск» и «финансовый риск». Осуществлен анализ финансово-экономической безопасности отечественных мясоперерабатывающих предприятий с помощью определенной системы показателей. Предложены меры по уменьшению влияния рисков на финансово-хозяйственную деятельность предприятий.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, риск, финансовые риски, механизм управления, стратегия управления, риск-менеджмент, мясоперерабатывающие предприятия.

УДК 338.24:658.15

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-24>

Берегова Т.А.

аспірант кафедри економіки промисловості

Одеська національна академія харчових технологій

The article is devoted to the study of the influence of risks on the formation of the management strategy of financial and economic security of meat-processing enterprises. The urgent issue is the need to ensure financial and economic security of the food enterprises, the use of risk management in its activity, and the selection of the most appropriate risk management methods. The multidimensionality of the concept of "financial and economic security", functions, tasks, the structure of the enterprise's economic security management system were reviewed; the concepts of "risk" and "financial risk" were clarified. The components of the financial and security management mechanism of the enterprise, the algorithm for the development and implementation of the management strategy were examined in detail. The management of financial security in the minds of stable and unstable business was taken into account. The importance of policy development of the financial risk management was emphasized, which is a component of the overall financial strategy of the enterprise and consists in developing a whole system of measures to identify financial risks, assess its concentration and probability of occurrence, prevent undesirable consequences of risk events and compensate for losses incurred. The basic management functions included in the functional structure of the financial security management mechanism was considered. These include components such as planning, organization and regulation, stimulation, control as part of accounting, analysis and audit. The concepts of "risk" and "financial risk" were clarified. The most dangerous financial risks for food enterprises were considered. The analysis of the financial and economic security of domestic meat processing enterprises was carried out in accordance with the specific system of indicators. The analysis of enterprises was carried out according to its financial statements. Conclusions were made about the state of financial and economic security on the meat-processing enterprises under the study. The measures to reduce the impact of risks on the financial and economic activities of enterprises were proposed.

Key words: financial and economic security, risk, financial risks, management mechanism, management strategy, risk management, meat-processing enterprises.

Постановка проблеми. Сучасні вітчизняні м'ясопереробні підприємства функціонують в досить несприятливих умовах, які негативно впливають на їх діяльність і пов'язані з постійними змінами зовнішнього середовища, високим рівнем фінансових ризиків, тому сьогодні особливої актуальності набувають питання, пов'язані із забезпеченням фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Фінансова безпека є однією з найважливіших складових економічної безпеки, оскільки від її позитивних результатів функціону-

вання будь-якого підприємства може стати успішним. В результаті фінансово-економічної незахищеності підприємств та їх активів від посягань конкурентів виникає потреба розроблення стратегії та механізму управління економічною безпекою для забезпечення ефективного розвитку діяльності вітчизняних підприємств з використанням математичного інструментарію їх оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі велику увагу приділено дослідженню сутності ризиків, що впли-

вають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання. Теоретичні основи розроблення механізму управління економічною безпекою на підприємствах, а також визначення місця та ролі фінансових ризиків у системі управління фінансовою безпекою відображено в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як О.І. Барановський, І.О. Бланк, Л.І. Васечко, К.С. Горячева, О.А. Грунін, М.М. Ермошенко, С.М. Ілляшенко, Т.С. Клебанова, А.Н. Ляшенко, В.Л. Ортинський, В.Л. Тамбовцев, В.В. Шликов. Однак потребують подальших досліджень основні складові механізму управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві, етапи формування та реалізації стратегії управління ФЕБП, а також вплив фінансових ризиків на стан безпеки підприємства.

Постановка завдання. Мета статі полягає в уточненні поняття «фінансово-економічна безпека підприємства», визначенні необхідності її забезпечення, дослідженні структури механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства та уточненні етапів формування стратегії управління його фінансово-економічною безпекою, особливостей ризик-менеджменту на підприємстві, а також оцінюванні рівня фінансово-економічної безпеки на прикладі м'ясопереробних підприємств України з урахуванням впливу різноманітних чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині головним показником ефективності діяльності підприємства є його конкурентоспроможність. Саме в таких умовах проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств (ФЕБП) стає найбільш актуальною. Поява кризових явищ на ринку товарів та послуг, дедалі зростаюча конкуренція серед підприємств, розширення спектру ризиків потребують від харчових підприємств створення стратегії фінансово-економічної безпеки та розроблення механізму управління, адаптованого до факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Головною метою фінансово-економічної безпеки є гарантування фінансової стійкості та максимального ефективного функціонування підприємства в поточному періоді, а також високого потенціалу розвитку в майбутньому, тобто здатності протистояти наявним негативним зовнішнім та внутрішнім факторам, виникаючим небезпекам і загрозам, які здатні завдати збитків підприємству.

Необхідність комплексного підходу до формування фінансової безпеки підприємства обумовлює її виділення в самостійний об'єкт управління в загальній системі фінансового менеджменту. У зв'язку з цим детально розглянемо сутність поняття «фінансова безпека підприємства», виявимо його найбільш характерні особливості.

Розглянемо декілька визначень поняття «фінансово-економічна безпека», які були наведені вітчизняними науковцями (табл. 1).

Аналіз наукової літератури з цього питання дав змогу узагальнити та доповнити сутнісні характеристики фінансової безпеки підприємства таким чином:

- фінансова безпека є одним з основних елементів економічної безпеки підприємства;
- фінансова та економічна безпека – це нерозривно пов'язані між собою категорії, що дає змогу поєднати ці поняття в єдиному визначенні, а саме визначенні фінансово-економічної безпеки;
- фінансова безпека може бути охарактеризована за допомогою комплексу кількісних та якісних параметрів фінансового стану, що відображають рівень його захищеності від зовнішніх та внутрішніх загроз;
- її показники повинні мати порогові значення, щоб оцінити рівень фінансової стійкості підприємства;
- об'єктом забезпечення фінансово-економічної безпеки є сформований комплекс пріоритетних фінансових та економічних інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі здійснення діяльності;
- основою формування фінансово-економічної безпеки підприємства є ідентифікація реальних і потенційних загроз внутрішнього та зовнішнього характеру його фінансовим та економічним інтересам, які доцільно впорядкувати за рівнем зниження небезпеки (наприклад, з використанням методу Парето), починаючи з тих, що приводять до найбільш відчутних за розміром і наслідками збитків;
- найважливішою цільовою спрямованістю системи ФЕБП є створення необхідних передумов його стійкого розвитку в короткостроковому та довгостроковому періодах.

До основних завдань управління фінансово-економічною безпекою підприємства можна віднести:

- визначення пріоритетних фінансових інтересів, що потребують захисту в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства;
- ідентифікацію та прогнозування зовнішніх і внутрішніх загроз фінансово-економічним інтересам підприємства;
- виявлення та попередження кризових явищ;
- забезпечення ефективною нейтралізації загроз фінансово-економічним інтересам підприємства, розроблення необхідних заходів, оцінювання їхньої ефективності [6].

Розглянемо основні етапи процесу управління фінансово-економічною безпекою підприємства.

1) Розроблення системи фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі функціонування підприємства.

2) Ідентифікація, аналіз та прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства, а також реалізації його фінансових інтересів (виокремлення множини загроз фінансо-

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансово-економічна безпека» в наукових працях вітчизняних економістів

Джерело	Визначення
І.О. Бланк «Управління фінансовою безпекою підприємства»	Фінансово-економічна безпека підприємства розглядається як кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього й внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному й перспективному періодах [1].
Л.І. Васечко	Фінансово-економічна безпека підприємства розглядається як один із найважливіших пріоритетів, оскільки є основою ефективного управління ресурсами (причому не лише фінансовими) задля захисту діяльності вітчизняного суб'єкта господарювання від недобросовісної конкуренції. Її незабезпечення приводить до таких негативних наслідків, як банкрутство, регрес галузей та, зрештою, підрив системи забезпечення існування держави загалом [2].
С.М. Ілляшенко	Фінансово-економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів та наявних ринкових можливостей, здатний забезпечити попередження внутрішніх та зовнішніх загроз, а також його тривале виживання, що забезпечує сталий розвиток на ринку відповідно до вибраної місії [3].
М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева (монографія «Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво»)	Фінансово-економічна безпека підприємства – це такий фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю фінансових інструментів, технологій та послуг, котрі використовуються підприємством; по-друге, стійкістю до внутрішніх та зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії та завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; по-четверте, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати ефективний та сталий розвиток цієї фінансової системи [4].
О.В. Черниш, І.О. Тарасенко	Фінансово-економічна безпека підприємства визначається так: по-перше, як комплексне поняття, яке інтегрує в собі систему заходів, механізм їх генерування та забезпечення, а також проявляється через відповідний стан, який характеризується стабільністю, адаптивністю та позитивною динамікою економічної та інших взаємопов'язаних систем підприємства; по-друге, як рівень захищеності від негативних впливів навколишнього середовища, який досягається за рахунок відповідності фінансового, кадрового, техніко-технологічного та економічного потенціалів стратегічним цілям та завданням підприємства [5].

Джерело: розроблено автором на основі літературних джерел [1–5]

вій безпеці підприємства, оцінювання ймовірностей їх виникнення, розрахунок розміру можливих збитків від реалізації потенційних або реальних загроз, а також дослідження чинників, які спричинили збитки).

3) Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства (вибір критерія ефективності фінансово-економічної безпеки, який характеризує ступінь наближення підприємства до безпечного стану; побудова множини показників (індикаторів) фінансової безпеки; визначення порогових значень 224 показників (індикаторів); моніторинг вибраних показників і зіставлення їх фактичних значень із пороговими; визначення інтегрального рівня фінансової безпеки підприємства за вибраними показниками).

4) Забезпечення ефективної нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства. Розроблення комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки та рекомендацій щодо їх вжиття.

5) Бюджетне планування реалізації розробленого комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

6) Вжиття запланованих заходів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

7) Контроль за ходом вжиття запланованих заходів щодо забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки підприємства.

8) Оперативне управління системою фінансової безпеки підприємства за допомогою механізму зворотного зв'язку, яке виявляється в коригуванні наявної або розробленні нової системи заходів із забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки [7, с. 71].

Існує безліч поглядів щодо структури механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Найбільш системним є погляд, за якого до основних складових елементів механізму управління фінансовою безпекою відносять об'єкти та суб'єкти управління, сукупність фінан-

сових інтересів підприємства, функції, принципи та методи управління, організаційну структуру, нормативно-правове забезпечення, інформаційне забезпечення тощо. В такому розумінні механізм управління фінансовою безпекою підприємства є єдністю процесу управління й системи управління.

До основних методів механізму управління фінансово-економічною безпекою підприємства відносять такі [7, с. 296–297; 8, с. 78–80; 9]:

1) інституційно-правові (запровадження моніторингу рівня економічної безпеки та її складових, зокрема фінансової безпеки; прогнозування загроз, ризиків та розроблення заходів з їх нейтралізації; коригування планових показників діяльності в контексті забезпечення економічної безпеки; розроблення системи правил та режимів безпеки; створення інструкцій про матеріальну відповідальність та захист комерційної таємниці; захист підприємства від дій та рішень органів державного управління);

2) адміністративні (формування організаційної структури управління фінансово-економічною безпекою; визначення повноважень та відповідальності посадових осіб, розпорядку роботи, порядку дій у тій чи іншій ситуації; введення режимів входу/виходу персоналу та відвідувачів; регламентування інших дій суб'єктів управління фінансово-економічною безпекою);

3) економічні (вжиття заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання господарських ресурсів; оцінювання рівня сучасності та продуктивності матеріально-технічної бази, пошук резервів її покращення; підвищення рентабельності активів та конкурентоспроможності підприємства; фінансування заходів із прогнозування розвитку ринкової кон'юнктури, інституціонального регламентування фінансово-господарської діяльності та ресурсного забезпечення);

4) організаційно-технологічні (впровадження на підприємстві міжнародних систем управління якістю);

5) інформаційні (аналіз, облік комерційної інформації; створення надійної системи захисту інформації та каналів її проходження; використання систем кодування та шифрування);

6) соціально-психологічні (вжиття заходів матеріального стимулювання; створення ефективної системи морального заохочення працівників; підбір кадрів з урахуванням психологічних характеристик працівників; діагностика психоемоційного стану працівників; підтримка ініціативи; забезпечення перспективного соціального й професійного росту; укладання договорів, взаємних зобов'язань, об'єднання інтересів працівників; бесіди, пропаганда та агітація, призначені для поширення й роз'яснення політики керівництва у сфері фінансової безпеки; розроблення правил поведінки; створення атмосфери корпоративного духу; фор-

мування сприятливого морально-психологічного клімату в колективі).

Усі вищезазначені групи методів управлінського впливу повинні бути застосовані в управлінні фінансово-економічною безпекою підприємства та реалізовуватися комплексно, безперервно та оперативно.

Згідно з дослідженнями актуальність розроблення стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства визначається низкою умов, а саме інтенсивністю змін факторів зовнішнього фінансового середовища; переходом до нової стадії життєвого циклу; кардинальною зміною цілей операційної діяльності підприємства, пов'язаної з новими комерційними можливостями, що відкриваються [10, с. 8–9].

Стратегія фінансово-економічної безпеки підприємства повинна ґрунтуватись на об'єктивних закономірностях розвитку фінансових відносин, визначати мету й завдання всієї системи забезпечення фінансово-економічної безпеки, орієнтуватись на розроблення та поступове вжиття заходів щодо закріплення й розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері діяльності суб'єкта господарювання.

Алгоритм розроблення та реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства доцільно здійснювати відповідно до таких етапів.

1) Визначення загального періоду формування та дії стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства.

2) Моніторинг та аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів. В ході дослідження факторів зовнішнього фінансового середовища, що впливають на діяльність підприємства, вивчаються економічні та правові особливості фінансової діяльності підприємства; галузь, в якій діє підприємство (стадія її розвитку, масштаби дії, особливості продукції, що виробляється); становище підприємства в галузі (сильне, слабке або кризове; чи є підприємство лідером, перебуває на других ролях або бореться за виживання); проводяться аналіз і прогноз динаміки фінансових ринків; вивчаються динаміка 75 макроекономічних показників, державна політика щодо інвестицій, оподаткування, зниження ризиків тощо.

3) Визначення наявності процесів, що загрожують розвитку підприємства та його фінансово-економічній безпеці.

4) Комплексне оцінювання фактичного рівня фінансово-економічної безпеки.

5) Оцінювання стану фінансової безпеки підприємства за такими показниками, як фінансові коефіцієнти, стан дебіторської та кредиторської заборгованості, темпи зростання прибутку, реалізації продукції, активів.

6) Формування переліку показників, за якими присутні загрози фінансово-економічній безпеці.

7) Прийняття рішення щодо розроблення стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства або перегляд положень поточної стратегії.

8) Формування проєктних сценаріїв стратегії фінансово-економічної безпеки з урахуванням результатів оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства.

9) Оцінювання та вибір найбільш пріоритетного сценарію стратегії фінансово-економічної безпеки підприємства. До факторів, що визначають вибір базової стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, належать спільна стратегія розвитку («місія») підприємства; ступінь агресивності конкурентної стратегії; ступінь «криміногенності» регіону розміщення підприємства; фінансові можливості підприємства із забезпечення власної безпеки; кваліфікація персоналу служби безпеки підприємства; наявність підтримки з боку місцевих органів державної влади. За результатами оцінювання у вибрану стратегію фінансово-економічної безпеки можуть бути внесені необхідні корективи. Після визначення базової стратегії вона аналізується й підтверджується вищою ланкою управління, після чого забезпечується узгодженість різних планів, програм та інвестиційних рішень.

10) Забезпечення реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки.

11) Організація контролю за реалізацією стратегії фінансово-економічної безпеки.

Запропонований алгоритм розроблення та реалізації стратегії фінансово-економічної безпеки за необхідності може бути уточнений та деталізований з урахуванням особливостей фінансової діяльності конкретного підприємства.

Фінансова діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з багатьма ризиками. До визначення сутності ризику існує багато підходів.

Враховуючи його економічну сутність, охарактеризуємо ризик як ймовірність виникнення від'ємного результату, тобто ймовірність упущення вигоди, недоотримання прибутку, матеріальних чи фінансових втрат порівняно з плановими чи прогнозними розрахунками.

У ширшому понятті фінансовий ризик можна розуміти як відхилення реальних показників від оцінювання наявного стану й прогнозів майбутнього розвитку фінансової ситуації. Чим точніше розрахунки, тим вище ступінь збігу оцінок і прогнозів з реальними показниками. Позитивне відхилення означає можливість отримати додатковий прибуток, а негативне – можливість отримати збитки. Кожній можливості отримати прибуток протистоїть можливість отримати збитки [11, с. 119].

Фінансовий ризик є однією з найбільш складних категорій, що пов'язана зі здійсненням господарської діяльності, якій властива невизначеність настання фінансових втрат. Господарську

діяльність підприємства можуть супроводжувати різні види фінансових ризиків, зокрема ризики зниження фінансової стійкості та неплатоспроможності, інвестиційний, відсотковий, депозитний, кредитний, валютний, ціновий, інфляційний, інноваційний [12, с. 23–26].

Фінансові ризики виникають під час фінансової діяльності чи виконання фінансових угод. До фінансових ризиків належать валютні, інфляційні, дефляційні, ліквідності, інвестиційні (ризик прямих фінансових втрат, ризик невикористаних можливостей, процентний ризик, кредитний та портфельний ризики) [13]. Ці види фінансових ризиків мають різні джерела виникнення, оскільки належать або до систематичних (ринкових), або до несистематичних (специфічних) ризиків. Перші характеризують ймовірність фінансових втрат, які пов'язані з неблагоприятними змінами кон'юнктури різних видів фінансового ринку, а другі – ймовірність фінансових втрат, викликаних неефективною діяльністю підприємства.

Джерелом ризиків для суб'єктів господарювання може бути негативний вплив з боку постачальників сировини (невідповідність умов постачання, неритмічність постачання, неякісна логістика, порушення договірних умов тощо); банківських установ (відмова в наданні кредиту, вимога термінового чи дострокового погашення кредиту); державних установ, таких як антимонопольний комітет, органи виконавчої влади, фіскальна служба (застосування санкцій та розслідування щодо продукції, відміна чи ненадання пільг, різке підняття тарифів тощо); споживачів (зміна умов постачання, відмова від готової продукції, банкрутство дебіторів); посередників (відмова від власних зобов'язань, зміна політики діяльності); конкурентів (рейдерство, здійснення недобросовісної конкуренції тощо).

Таким чином, фінансові ризики впливають на різні аспекти господарської діяльності суб'єкта господарювання, проте найбільш суттєво їх вплив проявляється в таких двох напрямках:

– формування рівня прибутковості фінансової діяльності підприємства (ці два показники тісно взаємопов'язані та є єдиною системою «прибутковість – ризик»);

– генерування прямої загрози банкрутства підприємства, оскільки фінансові втрати, пов'язані з цим ризиком, найбільш відчутні.

Підкреслимо, що основною метою управління ризиками на підприємстві, або ризик-менеджменту, є забезпечення максимальної ефективності системи управління та досягнення фінансової стійкості й стабільності підприємства з огляду на стан невизначеності та чинники впливу на досягнення головних цілей підприємства.

Необхідною та невід'ємною складовою ризик-менеджменту на підприємстві є управління

фінансовими ризиками. Тут значне місце посідає розроблення політики управління фінансовими ризиками, що є складовою загальної фінансової стратегії підприємства та полягає в розробленні цілої системи заходів з виявлення фінансових ризиків, оцінювання рівня їхньої концентрації та ймовірності виникнення, попередження небажаних наслідків ризикових подій і компенсації понесених втрат.

Звертаючи увагу на особливості економічного стану харчових підприємств в Україні, можемо виділити такі основні види стратегій управління ризиками:

- стратегія управління під час виявлення високого ризику полягає у забезпеченні рентабельної діяльності шляхом уникнення та передачі ризику;
- стратегія управління під час виявлення помірною ризику спрямована на забезпечення прибуткової діяльності шляхом мінімізації ризику (створення резервних фондів, самострахування, диверсифікація, лімітування, вжиття превентивних заходів, отримання кредитів, позик або державних дотацій для покриття збитків та відновлення діяльності тощо);
- стратегія управління під час виявлення низького ризику повинна забезпечити прибуткову діяльність шляхом мінімізації та прийняття ризику (самострахування, диверсифікація) [14].

Управління ризиками має входити в загально-організаційний процес управління цілим підприємством, який має власну розроблену стратегію й тактику ефективного управління ризиками.

Показники, за допомогою яких можна оцінити фінансово-економічний стан підприємства, наведені в табл. 2.

Індикатори фінансово-економічної безпеки призначені для визначення кількісних показників соціально-економічної дійсності, перевищення рівня яких перетворить потенційні загрози на реальні. До основних індикаторів, що характеризують рівень фінансово-економічної безпеки на харчових підприємствах України, відносять такі.

1) Показники, що визначають фінансову стійкість:

- коефіцієнт автономії (нормативне значення: $K_{фа} > 0,5$);

- коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів, або коефіцієнт фінансового ризику (нормативне значення: $K_{фр} < 0,5$; критичне значення: $K_{фр} = 1$);

- коефіцієнт фінансової стійкості (нормативне значення: $0,5 < K_{фс} < 0,9$);

- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами;

- коефіцієнт маневреності власного капіталу (нормативне значення: $0,1 < K_{м} < 0,5$);

- коефіцієнт співвідношення мобільних та іммобілізованих коштів, або коефіцієнт структури капіталу (позитивною характеристикою є зростання в динаміці).

2) Показники, що визначають платоспроможність:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності (нормативне значення: $0,2 < K_{ал} = 0,5$);

- коефіцієнт швидкої ліквідності, або проміжний коефіцієнт ліквідності (нормативне значення: $0,6 < K_{шл} = 0,8$);

- коефіцієнт поточної ліквідності, або загальний коефіцієнт покриття (нормативне значення: $K_{пл} > 2,0$).

3) Показники, що визначають ділову активність:

- коефіцієнт загальної оборотності капіталу, або ресурсовіддача (позитивною характеристикою є зростання в динаміці);

- фондівіддача (позитивною характеристикою є зростання в динаміці);

- період обігу запасів (позитивною характеристикою є зменшення в динаміці);

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (позитивною характеристикою є зростання в динаміці).

Система показників-індикаторів, які отримали кількісне вираження, є інструментарієм раннього інформування про небезпеку та розроблення заходів щодо її попередження. До найбільш небезпечних фінансових ризиків м'ясопереробних підприємств належать ризик зниження фінансової стійкості, ризик неплатоспроможності (ризик незбалансованої ліквідності), інвестиційний ризик. Розрахуємо показники, що відображають рівень фінансово-економічної безпеки на вітчизняних м'ясопереробних підприємствах ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат», ПрАТ «Україн-

Таблиця 2

Показники для визначення фінансово-економічного стану підприємства

Платоспроможність	Ділова активність
<ul style="list-style-type: none"> – Коефіцієнт загальної ліквідності; – коефіцієнт термінової ліквідності; – коефіцієнт абсолютної ліквідності. 	<ul style="list-style-type: none"> – Оборотність активів; – оборотність товарно-матеріальних запасів; – середній термін оплати дебіторської заборгованості; – середній термін оплати кредиторської заборгованості.
Фінансова стійкість	Прибутковість
<ul style="list-style-type: none"> – Коефіцієнт автономії; – коефіцієнт забезпеченості боргів; – фінансовий важіль. 	<ul style="list-style-type: none"> – Чистий прибуток; – рентабельність.

ський бекон», ПП Фірма «ГАРМАШ», а результати відобразимо в табл. 3.

Відповідно до отриманих результатів зробимо такі висновки. Найбільш фінансово стійким, стабільним та незалежним від інвесторів і зовнішніх кредиторів є ПП Фірма «ГАРМАШ» (коефіцієнт автономії більше нормативного значення, коефіцієнт фінансового ризику зменшується в динаміці, коефіцієнт маневреності в динаміці збільшується незначними темпами).

На перших двох підприємствах (ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат», ПрАТ «Український бекон») значення коефіцієнта абсолютної ліквідності перебувають нижче норми, що свідчить про втрату підприємствами грошової платоспроможності. Значення коефіцієнтів проміжної та поточної ліквідності перевищує норму на ПрАТ «Український бекон» і ПП Фірма «ГАРМАШ», що свідчить про спроможність м'ясопереробних підприємств покрити свої поточні та короткострокові зобов'язання. Однак на м'ясопереробному підприємстві ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат» ці показники нижче норми, що свідчить про недостатність коштів для погашення поточних і короткострокових зобов'язань, що може привести до банкрутства. Така ситуація зумовлює підвищення ризиковості діяльності та збільшує ймовірність негативних фінансових наслідків, таких як збитки та недоотримання частини доходу.

Коефіцієнт загальної оборотності капіталу, фондівіддача, коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості зростають у динаміці на всіх досліджуваних підприємствах, що є позитив-

ною характеристикою для підприємств. Величина показника періоду обороту запасів зменшується в динаміці на всіх підприємствах, а це добре.

Відповідно до аналізу фінансової звітності підприємств за визначений період можна відзначити, що на всіх вітчизняних м'ясопереробних підприємствах, крім ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат», величина чистого прибутку зростає в динаміці, що свідчить про те, що ці підприємства досить ефективно працюють та вміють раціонально використовувати свої виробничі ресурси.

Для вдосконалення системи управління переліченими фінансовими ризиками потрібно вжити низку заходів, таких як оптимізація структури капіталу, оптимізація структури активів та пасивів, оптимізація структури дебіторської заборгованості, запровадження системи прогнозування системи ринкового середовища.

Загалом оптимальною для ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат» є структура капіталу, що передбачає 40–50% власного капіталу та 55–60% позикового капіталу. Не беручи до уваги певний рівень ризику, можемо сказати, що ця структура буде характеризуватися низькою вартістю капіталу, а також високим рівнем рентабельності власного капіталу. Крім того, вона дає можливість формувати додаткові активи за сприятливої кон'юнктури ринку. Не менш важливим є формування структури активів та пасивів ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат», яка дасть змогу покращити показники ліквідності підприємства, відповідно, мінімізувати ризик неплатоспроможності. У структурі пасивів необхідно зменшити частку найбільш

Таблиця 3

Аналіз показників фінансово-економічної безпеки м'ясопереробних підприємств за 2016–2017 рр.

Показник	ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат»		ПрАТ «Український бекон»		ПП Фірма «ГАРМАШ»	
	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
<i>Показники, що визначають фінансову стійкість</i>						
Коефіцієнт автономії	0,41	0,39	0,01	0,17	0,90	0,85
Коефіцієнт фінансового ризику	1,41	1,58	144,93	0,92	0,01	0,02
Коефіцієнт маневреності	-0,46	-0,56	-15,49	-0,52	0,45	0,47
Коефіцієнт покриття довгострокових вкладень	0	0	0	0	0	0
<i>Показники, що визначають платоспроможність</i>						
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0	0,02	0	0,01	0,52	0,21
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,49	0,64	0,85	4,25	49,06	27,60
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,49	0,64	0,85	4,25	49,06	27,60
<i>Показники, що визначають ділову активність</i>						
Коефіцієнт загальної оборотності	8,44	8,94	1,35	1,95	2,54	2,89
Фондівіддача	5,09	5,82	7,96	8,24	2,21	2,90
Період оборотів запасів	46,28	43,69	302,25	213,78	160,46	146,16
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,76	6,23	1,10	1,66	16,32	21,05

Джерело: розроблено автором на основі фінансової звітності виробничо-господарської діяльності досліджуваних м'ясопереробних підприємств

термінових та поточних пасивів. Також необхідно скоротити довгострокові пасиви. Для покриття великого обсягу необоротних активів, які необхідні для ефективного функціонування та подальшого розвитку, ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат» має значно збільшити частку постійних пасивів. Запропонована структура забезпечить стабільність підприємства в довгостроковій перспективі. В структурі активів має збільшитися частка найбільш ліквідних активів, а саме частка активів, що швидко реалізуються, відповідно, зменшиться частка активів, що повільно та важко реалізуються (необоротні активи). Оптимізувати структуру майна підприємства важливо також для мінімізації кредитного ризику. Зокрема, це стосується його дебіторської заборгованості. Необхідними є також покращення планування та детальне розроблення плану розвитку. Доцільно буде здійснити аналіз ризиковості діяльності та стану безпосередньо підприємства, зробити порівняльний аналіз щодо ризиковості діяльності в межах ринкового сегменту, галузі, країни.

Висновки з проведеного дослідження. Підприємства м'ясопереробної галузі мають приділяти особливу увагу проблемам управління ризиками та забезпеченню власної фінансово-економічної безпеки, що полягає в досягненні стабільності та максимальної ефективності їх функціонування, а також високому потенціалі розвитку в майбутньому. З огляду на можливі ризики, ймовірність їх настання та ступінь впливу кожне м'ясопереробне підприємство має застосовувати у своїй діяльності ефективний механізм управління ризиками, що базуватиметься на визначеній стратегії управління ризиком, формування якої залежить від особливостей господарської діяльності підприємства. При цьому особливу увагу необхідно приділити визначенню впливу факторів, які посилюють ризик, щоби суб'єкт господарювання в подальшій діяльності не отримав значно більших втрат або не збанкрутував.

Відзначимо, що основною проблемою, з якою стикаються вітчизняні м'ясопереробні підприємства, є недостовірність інформації для оцінювання ризиків або її повна відсутність. В такому разі найбільш прийнятним методом оцінювання ризику є оцінювання фінансового стану підприємства, що здійснюється за фінансовою звітністю суб'єктів господарювання та є доступним джерелом інформації. Згідно з проведеним аналізом стану фінансово-економічної безпеки на вітчизняних м'ясопереробних підприємствах (ПАТ «Богодухівський м'ясокомбінат», ПрАТ «Український бекон», ПП Фірма «ГАРМАШ») виявлено таке. На першому досліджуваному підприємстві є реальні проблеми з фінансовою стійкістю та незалежністю, ліквідністю, погашенням короткострокових зобов'язань у зв'язку з недостатністю коштів, недоотриман-

ням прибутку, що може привести до банкрутства. Інші підприємства працюють досить ефективно та можуть гідно конкурувати на ринку м'ясопродуктів.

Згідно з аналізом поточної ситуації в галузі можемо побачити, що теперішній механізм управлінських рішень спрямовано на мінімізацію галузевих та міжгалузевих ризиків, щоби м'ясопереробна галузь набула стійкості, посприявши зміцненню продовольчої безпеки країни. Саме такий підхід дасть змогу спрогнозувати можливі ризики, здобути відносну продовольчу незалежність, визначити ключові технологічні й економічні чинники для подальшого динамічного розвитку. Також важливим компонентом фінансово-економічної безпеки м'ясопереробних підприємств є показник їх конкурентоздатності. Однак для реалізації цього компонента необхідна комплексна державна підтримка на загальнонаціональному та регіональному рівнях.

Для зменшення впливу ризиків на фінансово-господарську діяльність м'ясопереробних підприємств необхідно забезпечити своєчасне та повне надання необхідної інформації щодо чинників впливу; оптимізацію управління оборотними активами й поточними зобов'язаннями; створення резервних фондів задля покриття можливих збитків і втрат, а також негативних фінансових результатів, додаткових витрат різноманітних ресурсів; раціональну організацію використання фінансових ресурсів тощо.

Також необхідно вжити заходів щодо мінімізації чи нейтралізації фінансових ризиків у майбутньому. До таких заходів належать уникнення, диверсифікація, лімітування, внутрішнє та зовнішнє страхування. Причому кожен вид ризику потребує індивідуального рішення залежно від об'єктивних та суб'єктивних обставин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Ника-Центр ; Эльга, 2001. 528 с.
2. Васечко Л.І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 9. С. 115–118.
3. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємництво : монографія. Київ : НАУ, 2010. 232 с.
4. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3. С. 12–19.
5. Черниш О.В., Тарасенко І.О. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 3. Т. 2. С. 117–119.
6. Бондарчук Н.В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. С. 118–123.
7. Васильців Т.Г., Волошин В.І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Фінансово-економічна безпека під-

приємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія. Львів : ЛігаПрес, 2012. 386 с.

8. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 380 с.

9. Орлик О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства та підходи до її забезпечення. *Інформаційна та економічна безпека* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Харків : ХІБС УБС НБУ, 2014. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1519> (дата звернення: 28.11.2019).

10. Бланк І.А. Финансовая стратегия предприятия. 2016. URL: http://lib100.com/book/management/financial_strategy (дата звернення: 29.11.2019).

11. Бабаніна Н.В. Фінансові ризики в системі управління фінансовою безпекою підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2014. Вип. 2 (17). С. 116–122.

12. Бланк І.А. Управление финансовыми рисками. Киев : Ника-Центр, 2005. 600 с.

13. Подольчак Н.Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: Економічні науки*. 2001. № 3. С. 275–279.

14. Ковернега Т.А. Особливості формування стратегії управління економічними ризиками для забезпечення економічної безпеки на вітчизняних підприємствах. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 8 (7). С. 98–102.

REFERENCES:

1. Blank I.A. (2001) Upravlenie finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiya [Enterprise Financial Security Management]. Kiev : Nika-Tsentr ; El'ga. pp. 528.

2. Vasechko L.I. (2012) Ohliad poniatinnoho aparatu finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriyemstva [Review of the conceptual apparatus of financial and economic security of the enterprise]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, no. 9, pp. 115–118.

3. Yermoshenko M.M. (2010) Finansova skladova ekonomichnoi bezpeky: derzhava i pidpriyemnytstvo [The Financial Component of Economic Security: State and Entrepreneurship] : *monohrafiia* / M.M. Yermoshenko, K.S. Horiacheva. Kyiv : NAU. pp. 232.

4. Il'yashenko S.N. (2003) Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podkhody k ikh otsenke [Components of economic security of enterprises and approaches to their assessment]. *Aktual'ni problemi ekonomiki*, no. 3, pp. 12–19.

5. Chernysh O.V., Tarasenko I.O. (2009) Finansova bezpeka pidpriyemstva v umovakh kryzovoho sere-

dovyshcha [Financial security of the company in a crisis environment]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, vol. 2. pp. 117–119.

6. Bondarchuk N.V. (2016) Sutnist finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriyemstva ta neobkhdnist yii zabezpechennia [The essence of financial and economic security of the enterprise and the need to ensure it]. *Efektyvna ekonomika*, no. 11. pp. 118–123.

7. Vasylytsiv T.H. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriyemstv Ukrainy (2012): stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia [Financial and economic security of Ukrainian enterprises: strategy and mechanics of care]: *monohrafiia* / T.H. Vasylytsiv, V.I. Voloshyn, O.R. Boikevych, V.V. Karkavchuk. Lviv : Liha-Pres, pp. 386.

8. Moiseienko I.P. (2011) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriyemstva [Management of financial and economic security of the enterprise]. Lviv : LvDUVS, pp. 380.

9. Orlyk O.V. (2014) Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriyemstva ta pidkhody do yii zabezpechennia [Financial and economic security of the enterprise and approaches to its provision]. *Informatsiina ta ekonomichna bezpeka: materialy Mizhnarodnoi nauk.-prakt. internet-konferentsii*. Kharkiv : KhIBS UBS NBU. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1519> (accessed: 28 November 2019).

10. Blank I.A. (2016) Finansovaya strategiia predpriyatiya [The financial strategy of the enterprise]. Available at: http://lib100.com/book/management/financial_strategy (accessed: 29 November 2019).

11. Babanina N.V. (2014) Finansovi ryzyky v systemi upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriyemstva [Financial risks in the financial security management system of the enterprise]. *Visnyk Skhidnoieuropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*, vol. 2 (17), pp. 116–122.

12. Blank I.A. (2005) Upravlenie finansovymi riskami [Financial risk management]. Kyiv : Nika-Tsentr.

13. Podolchak N.Yu. (2001) Upravlinnia finansovymy ryzykamy na pidpriyemstvakh [Management of financial risks in enterprises]. *Naukovyi visnyk Volynskoho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya: ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 275–279.

14. Koverneha T.A. (2014) Osoblyvosti formuvannia stratehii upravlinnia ekonomichnymy ryzykamy dlia zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky na vitchyznianskykh pidpriyemstvakh [Features of formation of the strategy of management of economic risks for ensuring economic security at domestic enterprises]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 8 (7), pp. 98–102.

**IMPACT OF RISKS ON FORMING THE MANAGEMENT STRATEGY
OF FINANCIAL-ECONOMIC SECURITY OF DOMESTIC MEAT-PROCESSING ENTERPRISES**

Modern domestic meat-processing enterprises operate in rather unfavorable conditions, which adversely affect their activities, and are associated with constant changes in the environment, high levels financial risks. Therefore, issues related to ensuring the financial and economic security of economic entities are of particular relevance today.

The emergence of crises in the market for goods and services, increasing competition among enterprises, widening the range of risks requires the management of enterprises to create a financial and economic security strategy and develop a management mechanism adapted to the factors of the internal and external environment.

The enterprise financial security management mechanism is the unity of the management process and the management system. It consists of the following elements: objects and entities, the set of financial interests of the enterprise, functions, principles and methods of management, organizational structure, regulatory support, information support, etc.

The enterprise financial and economic security strategy should be based on the objective laws of development of financial relations, determine the purpose and objectives of the whole system of financial and economic security, focus on the development and gradual implementation of measures to consolidate and develop positive processes and overcome negative trends in the field of business management.

According to the results of the financial and economic security indicators of the enterprise, the chosen strategy can be made necessary adjustments. Once the underlying strategy has been identified, it is analyzed and validated by senior management, and then the various plans, programs and investment decisions are consistent.

The financial activities of business entities are fraught with many risks. Financial risk is one of the most difficult categories associated with the business activity, which is characterized by the uncertainty of the occurrence of financial losses.

Thus, it can be argued that financial risks affect various aspects of the entity's economic activity, but its most significant impact is manifested in shaping the level of profitability of an entity's financial activity and generating a direct threat of bankruptcy.

A necessary and integral part of risk management in the enterprise is financial risk management. The development of financial risk management policy, which is an integral part of the overall financial strategy of the enterprise, plays an important role in this. It is to develop a comprehensive system of measures to identify financial risks, assess its concentration and likelihood of occurrence, prevent unwanted effects of risk events and compensate for losses incurred.

The main indicators that characterize the level of financial and economic security at Ukrainian enterprises include indicators that determine financial sustainability, indicators that determine solvency and metrics that determine business activity.

According to the analysis of the financial and economic security situation at three domestic meat-processing enterprises, we determined the real security status of the economic entities. The first surveyed enterprise has real problems with financial stability and independence, liquidity, repayment of short-term liabilities due to lack of funds, lack of profit, which in turn can lead to bankruptcy. Other enterprises are performing well enough and can compete in the meat market.

Thus, in order to reduce the impact of risks on the financial and economic activities of meat processing enterprises, it is necessary to ensure: timely and complete provision of the necessary information on the factors of influence; optimizing the management of current assets and current liabilities; creation of reserve funds to cover possible losses and losses, as well as negative financial results, additional expenses of various resources; rational organization of the use of financial resources and the like.